

Мельнікава А.М. (Гомель)

Вывучэнне творчасці Максіма Багдановіча ў еўрапейскім кантэксце

Праблема асэнсавання набыткаў нацыянальнага мастацкага слова ў кантэксце развіцця сусветнага з'яўляецца адной з прыярытэтных для нашага літаратуразнаўства ўжо больш дваццаці гадоў. Параўнальна-тыпалагічнае вывучэнне літаратур дае магчымасць прадэманстраваць не толькі тое, якім чынам адбывалася засваенне іншанацыянальных мастацкіх набыткаў беларускім прыгожым пісьменствам, але і тое, што давала ці магла даць наша літаратура сусветнай, калі б яна развівалася ў спрыяльных умовах. Творчасць М. Багдановіча ў гэтых адносінах – надзвычай удзячны матэрыял. Па-першае, менавіта ён адным з першых (разам з В. Ластоўскім) загаварыў пра неабходнасць вывучэння беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай, што абумоўлівалася патрэбамі нацыянальнага самавызначэння. Цікавасць да кампаратывістыкі ў прадстаўнікоў нацыянальна-адраджэнскага асяроддзя звязана з імкненнем сцвердзіць сталасць, жыццяздольнасць і моц нацыянальнай літаратуры, яе адкрытасць свету. З беларускіх крытыкаў пачатку ХХ ст. менавіта М. Багдановіч найбольш надаваў увагі творчасці замежных пісьменнікаў, ён не толькі ўсебакова вывучаў гісторыю і тэорыю сусветнай літаратуры, але і цікавіўся навейшымі тэндэнцыям. Ён яе развіцці.

Па-другое, артыкулы М. Багдановіча ўтрымліваюць важныя палажэнні адносна дыялектыкі нацыянальнага і іншанацыянальнага ў працэсе развіцця літаратуры. Даследчык неаднойчы падкрэсліваў значнасць апрабаванні на беларускай глебе мастацкіх набыткаў еўрапейскай літаратуры, важную ролю літаратурных сувязей і ўплываў у працэсе эвалюцыі мастацкага слова: «Намагаючыся зрабіць нашу мазку не толькі мовай, але і духам і складам твораў шчыра беларускай, мы зрабілі б цяжкую памылку, калі б кінулі тую вывучку, што нам давала светлавая (найчасцей еўрапейская) паэзія. <...> Было б горш, чым нядбальствам, нічога не ўзяць з таго, што соткі народаў праз тысячы год сабіралі ў скарбніцу светавой культуры» [2, с. 291]. Гэтая ўстаноўка М. Багдановіча адпавядае і сучасным патрабаванням кампаратывістыкі. Прыгожае пісьменства не можа існаваць ізалявана. Міжлітаратурныя камунікацыі – галоўны стымул яго развіцця.

М. Багдановіч быў адным з тых аўтараў, якія закладвалі ў ідэнтыфікацыйны код новай беларускай літаратуры палажэнні пра еўрапейскі характар беларускай культуры і ментальнасці, пра яе высокі ўзровень развіцця ў мінулым. Ён падкрэсліваў заходнееўрапейскі характар айчынай культуры ў часы ВКЛ, звяртаў увагу на геаграфічнае становішча нашай краіны, якая працяглы час выступала як праваднік пэўных ідэй, поглядаў, пэўнай літаратурнай моды. «По своим географическим и экономическим (а отчасти и политическим) условиям жизни Белоруссия была связана с Западной Европой, входила в оборот западноевропейской жизни, являлась едва ли не крайней точкой опоры её на востоке» [2, с. 120].

Беларускае адраджэнне бачылася Максіму Кніжніку вынікам «агульнаеўрапейскага прагрэсу» («Белорусы», «Белорусское возрождение»). Больш за тое, М. Багдановіч разважаў пра сусветнае значэнне беларускай літаратуры: «...Бо іншы раз таго, што маем мы, не знойдзецца ў іх. І гэта не

толькі таму, што ў нас ёсць пісьменнікі зусім асобнага духу <...> І не толькі таму, што яны апісваюць беларускае, мала дзе вядомае жыццё. <...> І ясным робіцца праз гэта, што не толькі нашаму народу, але і ўсясветнай культуры (вылучана аўтарам. – А.М.) нясе яна свой дар» [2, с. 229].

Айчынным літаратуразнаўствам шмат зроблена ў плане асэнсавання творчасці М. Багдановіча ў еўрапейскім кантэксце (У. Конан, В. Каваленка, І. Багдановіч, П. Васючэнка, Е. Лявонава, Т. Чабан, В. Максімовіч і інш.).

У. Конан, Т. Чабан разгледзелі інтэрпрэтацыю М. Багдановічам вобраза Мадонны. Беларускі паэт здолеў унесці сваё, асабістае, у «адвечны» вобраз. Так, Т. Чабан разглядае цыкл «Каханне і смерць», дзе ён прысутнічае, як своеасаблівае «Евангелле ад Мадонны» – «унікальнае ў сусветнай літаратуры духоўна-эстэтычнае адкрыццё М. Багдановіча» [7, с. 515].

Тыпалагічныя сыходжанні паміж творчасцю М. Багдановіча і рускіх сімвалістаў падрабязна разгледжаны У. Конанам [4], П. Васючэнкам [3], Е. Лявонавай [5], В. Максімовічам [6], Т. Чабан [7]. Так, Е. Лявонава падкрэслівае: «Найперш звернем увагу на тое, што М. Багдановіч пакінуў шмат разгорнутых характарыстык сімвалісцкай эстэтыкі, праўда, ці не часцей – ускосных, нават без выкарыстання самога тэрміна “сімвалізм”, што, як правіла, не перашкаджае распазнаваць у разважаннях паэта менавіта гэтую літаратурна-мастацкую з’яву» [5, с. 55–56]. Даследчыца ўказвае на эўрыстычны характар таленту М. Багдановіча.

Мадэрнісцкія тэндэнцыі ў творчасці М. Багдановіча даследаваў В. Максімовіч. У абагаўленні Красы М. Багдановічам ён бачыць істотную адзнаку мадэрнізму. Паказальнай рысай мадэрнізму з’яўляецца таксама супрацьпастаўленне прыроды і культуры. Што тычыцца беларускага паэта, то, як заўважае В. Максімовіч, у М. Багдановіча мы не назіраем дуалістычнага супрацьстаяння прыроды і культуры, хаосу і космасу. Хутчэй у яго паэзіі адбілася ідэя іх злітнасці, узаемаабумоўленасці, згарманізаванасці» [6, с. 190]. Асэнсаванню праблемы характава ў творчасці М. Багдановіча прысвечаны артыкул І. Багдановіч [1].

Беларускія даследчыкі пішуць пра ўплыў на М. Багдановіча так званых «праклятых» поэтаў Францыі – Ш. Бадлера, А. Рэмбо, П. Верлена, С. Маларме. В. Максімовіч гаворыць пра блізкасць светаадчування П. Верлена і М. Багдановіча, іх родніць «раскрыжаванасць паміж язычніцтвам і хрысціянствам» [6, с. 204]. Па словах П. Васючэнкі, «М. Багдановіч спрычыніўся да стварэння адметнай нацыянальнай мадэлі сімвалізму, у якой дэкадансныя настроі пераплятаюцца з рэнесансавымі» [3, с. 97]. Перш за ўсё гэта – паэтычны віталізм, адраджэнскі пафас і славуць рэнесансавыя вобразы Мадоннаў. Відавочны ўплыў імпрэсіянізму на вершы М. Багдановіча, дзе перададзены асабістыя ўражанні ад навакольнай рэчаіснасці, прыродных з’яў, адценні і нюансы чалавечых настрояў.

Добра даследавана беларускім літаратуразнаўствам праблема апрабавання М. Багдановічам на беларускай глебе форм вершаў, выпрацаваных еўрапейскай паэзіяй (санет, трыялет, пентаметр, рандо, актава, тэрцыны), што абумоўлівалася жаданнем «давесці здатнасць нашай мовы да самых строгіх вымог вяршоўнай формы...» [2, с. 244].

1. Багдановіч, І. Авангард і традыцыя: беларуская паэзія на хвалі нацыянальнага адраджэння / І. Багдановіч. – Мінск, 2001.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск, 1992–1995. – Т. 2 : Маст. проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды. – 1993.
3. Васючэнка, П. Беларуская літаратура пачатку ХХ стагоддзя ў кантэксце еўрапейскага сімвалізму / П. Васючэнка // Скарызназнаўства, кнігазнаўства, літаратуразнаўства : матэрыялы III Міжнар. кангрэса беларусістаў «Беларуская культура ў дыялогу цывілізацый», Мінск, 21–25 мая, 4–7 снежня 2000 г. – Мінск, 2001. – С. 96–101.
4. Конан, У. Святло паэзіі і цені жыцця: лірыка Максіма Багдановіча / У. Конан. – Мінск, 1991.
5. Лявонава, Е. «Ад сугучча да сугучча...»: сімвалізм у літаратурна-крытычнай рэцэпцыі Максіма Багдановіча / Е. Лявонава // Агульнае і адметнае: творы беларускіх пісьменнікаў ХХ ст. у кантэксце сусветнай літаратуры. – Мінск, 2003. – С. 53–65.
6. Максімовіч, В. Эстэтычныя пошукі ў беларускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя / В. Максімовіч. – Мінск, 2000.
7. Чабан, Т. Космас «Вянка» / Т. Чабан // Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск, 1992–1995. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды. – 1992. – С. 463–519.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ